

Peter Agha*

Nevyhnutnosť vojny v Iraku a jej kontroverzné bezpečnostné výsledky

Vojna v Iraku rozvírila medzinárodné vzťahy skôr ako sa začala. Zvýraznila transatlantické trhliny, spôsobila rozkol v radoch Severoatlantickej aliancie a Európskej únie a posilnila nekompromisné postoje principiálnych zástancov, ako i odporcov vojny – predovšetkým ich hlavných protagonistov, Spojených štátov na jednej a Francúzska na druhej strane. Stredo-

**Peter Agha, Ing., M.A., M.Phil., vedúci oddelenia Odboru analýz a plánovania Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky*

Článok vyjadruje osobný názor autora, a nie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky.

európske a pobaltské štáty, vedomé si svojich záväzkov voči aliancii, a najmä jej lídrovi, USA, a zároveň finišujúce svoj vstup do Európskej únie, sa ocitli v nezávideniahodnej situácii „detí rozhádaných rodičov“. Lichotivé označenie „nová Európa“, ktoré si vyslúžili z úst amerického ministra obrany Donalda Rumsfelda za podporu USA vo vojne v Iraku, však bolo kontraproduktívne a nakoniec i zbytočné. Nielenže tieto štáty museli následne ekvilibristicky vysvetľovať a ubezpečovať, že transatlantickú a európsku dimenziu vnímajú ako komplementárne, a nie protichodné piliere bezpečnosti a stability, ale museli tiež vyvracať podozrenia, že bývalú servilnosť voči Sovietskom vymenili za pochlebovanie Američanom. Jednomyseľné prijatie rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1546/2004 (8. júna 2004) o ukončení *Koaličnej prechodnej správy (Coalition Provisional Authority, CPA)* a plnej suverenity Iraku, následná séria júnových summitov – od G8 v americkom Sea Islande cez EÚ a USA na írskom zámku Dromoland po NATO v tureckom Istanbule – ako i odovzdanie moci novej irackej dočasnej vláde dva dni pred plánovaným termínom (30. júna) síce zmiernili pretrvávajúce nezhody, ale ani zďaleka ich neodstránili.

Nech je situácia spôsobená zásahom v Iraku akokoľvek vážna a nepríjemná, vo svojom príspevku budem argumentovať, že rozhodnutie riešiť problém Iraku a jeho režimu aj za cenu vojny bol krok nanajvýš aktuálny, nevyhnutný a neodkladný. Z celého radu dôvodov, ktoré potenciálne viedli k vojne, boli kľúčové dva dôvody, vysvetľujúce, prečo k zásahu došlo práve v tom čase. Ďalej ukážem, že svoj prioritný cieľ – posilniť regionálnu a svetovú bezpečnosť a stabilitu – táto vojna zatiaľ dosiahla len nepriamo ako vedľajší výsledok, pričom aj ten ostáva neistý a zvrátiteľný. Paradoxne, priebeh vojenskej operácie a povojnového usporiadania výrazne zhoršil bezpečnosť a stabilitu v Iraku a vytvoril nové operačné pole pre teroristické aktivity v krajine i mimo nej. Nové bezpečnostné výzvy však nesúvisia ani tak s rozhodnutím vojensky zasiahnuť a zvrhnúť režim irackého diktátora Saddáma Husajna ako skôr so spôsobom prevedenia operácie a následnej povojnovej stabilizácie, rekonštrukcie a transformácie Iraku.

Dôvody na vojnu a úloha 11. septembra 2001

V závislosti od odborného pozadia a vyznávaného myšlienkového prúdu či orientácie autorov odborná literatúra vymenúva celý rad dôvodov pre vojenský zásah v Iraku, či už v ich rýdzej podobe, alebo v nespočetných

variáciách a kombináciách. Škála argumentov sa pohybuje od vojensko-mocenských (potreba nových vojenských základní a spoľahlivých spojencov v oblasti, najmä zoči-voči narastajúcej nestabilite v Saudskej Arábii), cez bezpečnostné (boj proti terorizmu, zníženie pravdepodobnosti napadnutia Izraela a jeho ochrana pred agresívnymi režimami v regióne), politické (reforma, liberalizácia, demokratizácia a celková premena dlhodobostagnujúceho Blízkeho východu), až po ekonomické (získanie nových ropných zdrojov a zabezpečenie stabilných a plynulých dodávok ropy).

Všetky uvedené dôvody majú svoju dokázateľnú logiku a nepochybne zohrali – každý svojou mierou – úlohu v strategických úvahách a plánoch administratívy amerického prezidenta Georgea W. Busha. Nedávajú však odpoveď na kľúčovú otázku, prečo k útoku na Irak došlo práve v uvedenom čase, a nie skôr, keďže mnohé z nich už existovali dlhšie.

Dokonca ani toľko skloňovaná vojna proti terorizmu spoľahlivo nevyvetľuje načasovanie zásahu v Iraku. Ten sa všeobecne a populárne dáva do priamej kauzálnej súvislosti s protiteroristickou kampaňou po 11. septembri 2001 a s vojnou v Afganistane, ktorá zvrhla hnutie Taliban a rozbila, ale úplne nezničila teroristickú sieť Usámu bin Ládina Al-Káida. Obe vojny však vzájomne súvisia len nepriamo a každá z nich mala svoje osobitné dôvody a motívy. Vojna v Afganistane bola okamžitou, vopred neplánovanou a nepripravovanou reakciou na teroristické útoky z 11. septembra, pri predvídaní ktorých zlyhali aj renomované tajné služby. Jej hlavným motívom a cieľom bolo ad hoc vysporiadanie sa s eminentnou a priamou teroristickou hrozbou.

Otázka Iraku bola odlišná z viacerých hľadísk. Išlo o dobre známy, citelný, dlhodobostiritujúci, až chronický problém, ktorý sa periodicky pretriasal na pôde OSN. Z medzinárodnoprávneho hľadiska pritom išlo o nejednoznačnú a ťažko riešiteľnú kauzu, s ktorou si medzinárodné spoločenstvo nevedelo jednotne a jednoznačne poradiť. Konečné riešenie bolo ustavične odsúvané, až zanedbávané. S postupujúcim časom sa celý problém len komplikoval, jeho negatívne dopady na vnútorný vývoj v Iraku, ako i na medzinárodné spoločenstvo sa prehlbovali a postoje mocností k jeho definícii a spoločnému riešeniu sa čím ďalej tým viac rozchádzali.

Úloha 11. septembra a následnej vojny proti terorizmu bola najmä a výlučne v tom, že vytvorila pre USA – ako kľúčového medzinárodného hráča v kauze Irak – priaznivú vnútropolitickú atmosféru a vhodný me-

dzinárnodnopolitický kontext pre otvorenie otázky konečného riešenia problému Iraku. Rozšírila a posilnila argumentačné prostriedky pre obhajobu americkej definície a predstavy riešenia tejto kauzy a umožnila ju predstaviť v novom svetle. To pomohlo presvedčiť domácu, americkú verejnosť, ako i potrebnú časť medzinárodného spoločenstva o oprávnenosti konečného vysporiadania sa s režimom S. Husajna aj za cenu vojenského zásahu.

V novom svetle útokov z 11. septembra prevážilo strategické myslenie vnímajúce bezpečnosť USA v jej širších globálnych súvislostiach. Represívne a agresívne režimy prestali byť definované ako miestna, resp. regionálna hrozba, ktorú stačí zadržiavať a udržiavať pod kontrolou medzinárodnými mechanizmami. Premenili sa na globálnu hrozbu, a preto sa oficiálna argumentačná línia USA začala vytvorením tzv. osi zla ako základného rámca, do ktorého bolo možné kauzu Irak spoľahlivo zasadiť a následne presvedčivo vyzdvihnúť ako prioritnú globálnu hrozbu. Pokračovala zoznamom agresívneho správania irackého režimu a jeho ambícií vlastniť, vyvíjať a používať zbrane hromadného ničenia, ako domáceho a medzinárodne najpriateľnejšieho a najpresvedčivejšieho argumentu a spoločného menovateľa. Americkej verejnosti, naplno žijúcej v atmosfére vojny proti terorizmu, bol na dôvažok ešte špecificky pridaný argument o prepojení režimu S. Husajna s Al-Káidou na rukolapné zvýraznenie a ilustráciu irackej hrozby.

Snaha maximálne, až nekriticky využiť 11. september a umelo ho napasovať i na prípad Iraku v skutočnosti viedla k argumentačným nezrovnalostiam a logickým protirečeniam, čo postupne znížilo dôveryhodnosť celej kampane a sponchybnilo jej oficiálne deklarované ciele. Skutočnosť, že na zvyšok *osi zla* sa rýchlo zabudlo, podporuje tvrdenie, že táto téza nebola ani tak reálna ako skôr účelovo vytvorená pre zdôvodnenie vojny v Iraku a nevysvetľuje načasovanie zásahu. Ani v tom čase aktuálne iracké zbrojné programy a nukleárne ambície, mimochodom oklieštené medzinárodným embargom a ustavičnými kontrolami inšpektorov OSN a neporovnateľné napríklad s kapacitami Severnej Kórey, nedávajú odpoveď na túto otázku. Koniec-koncov, samotný námestník ministra obrany USA Paul Wolfowitz v interview pre časopis *Vanity Fair* v júli 2003 potvrdil, že hrozba zbraní hromadného ničenia sa stala ústredným verejným zdôvodnením invázie do Iraku, pretože to bolo jediné zdôvodnenie, na ktorom sa celá administratíva dokázala zhodnúť. O prepojení irackého režimu s Al-Káidou, nepravdepodobnom od samého začiatku z dôvodov

ich vzájomnej ideologickej a záujmovej nekompatibilnosti, ani nehovoriac.¹ Toto prepojenie nakoniec v obsiahlej správe z 22. júla 2004 oficiálne vyvrátila i špeciálna vyšetrovacia komisia amerického Kongresu.

Ako vidieť, nutnosť a neodkladnosť zásahu proti Iraku neboli podmienené, vyvolané alebo spôsobené udalosťami z 11. septembra a vojnou proti terorizmu. Tie len nečakane vytvorili nové ovzdušie a podmienky, ktoré americká stratégia pokladala za vhodné zúžitkovať ako jeden z dôležitých a verejne priechodných zdôvodnení. K nevyhnutnosti vysporiadať sa s režimom S. Husajna by však v tom čase došlo aj bez týchto udalostí, ako ukážem ďalej. Otázkou len ostáva, do akej miery nečakané udalosti z 11. septembra urýchlili a uľahčili, či naopak spomalili a odložili plán zmeny režimu v Iraku. To je však téma hodná samostatného spracovania.

Faktory nevyhnutnosti zmeny režimu v Iraku

Nech už bola oficiálna americká argumentácia okolo Iraku akokoľvek miestami pochybná, overeným a všeobecne uznávaným faktom ostáva, že režim S. Husajna predstavoval jeden z najrepresívnejších a najagresívnejších autoritatívnych režimov na svete, ktorý vytrvalo a za každú cenu ašpiroval na pozíciu regionálneho hegemóna, vybaveného okrem konvenčných vojenských techník aj zbraňami hromadného ničenia. Z tohto hľadiska predstavoval Irak s jeho neutíchajúcimi mocenskými ambíciami vážnu a trvalú hrozbu pre domácu, regionálnu a svetovú bezpečnosť a bol výrazným geopolitickým faktorom nestability na Blízkom východe.

Dôvodom, prečo sa zvrhnutie režimu S. Husajna stalo vysoko aktuálne, nevyhnutné a neodkladné práve začiatkom 21. storočia boli dva kľúčové faktory. Prvým bola ďalšia neudržateľnosť dlhodobého *status quo* sankcií OSN proti Iraku a druhým bolo „bremeno“ nedokončeného osobného a národného sporu (*unfinished business*) Bushovej rodiny so S. Husajnom. Vzájomná kombinácia a časová súhra týchto dvoch faktorov sa ukázala byť kritická a nakoniec poskytla ten potrebný, zásadný a chýbajúci impulz pre zmenu režimu v Iraku.

Tvrde a širokospektrálne hospodárske sankcie uvalila OSN na Irak už v roku 1990² v dôsledku jeho invázie do Kuvajtu. Ich zámerom bolo oslabiť iracký režim a zabrániť mu v ďalších agresívnych plánoch. Po vyhnaní Iraku z Kuvajtu tieto sankcie neboli zrušené. Očakávalo sa, že v dôsledku vojenskej porážky a nekompromisného uplatňovania sankcií sa iracký režim časom sám prirodzene a zvnútra zrúti, ale iracká vláda tieto sankcie

šikovne obrátila proti vlastnému obyvateľstvu, ktoré sa tak neplánovane stalo hlavným nositeľom ich tvrdých dopadov a dôsledkov.

Viac ako desaťročie uplatňovania sankcií a embarga OSN malo z hľadiska domáceho irackého vývoja dva kritické následky. Prvým bolo, paradoxne, postupné posilňovanie režimu S. Husajna. K politickému útlaku pribudol režimu v dôsledku sankcií ďalší vysoko efektívny ekonomický nástroj ovládania spoločnosti. Približne 70 % Iračanov sa stalo plne závislých od vládnych potravinových prídeltov a dodávok, ktorými si režim ľahko zabezpečoval lojalitu obyvateľstva, a zároveň kontrolu nad jeho aktivitami, ktoré sa v podstate zúžili na púhy boj o každodenné prežitie. Navyše, iracký režim postupne objavoval nové a nové možnosti ako obchádzať sankcie a pašovať ropu,³ príjmy z čoho používal na osobné obohacovanie a zabezpečovanie chodu najdôležitejších mocenských a represívnych zložiek štátneho aparátu, zatiaľ čo obyvateľstvo naďalej a zámerne udržiaval v neúnosných životných podmienkach. Koncom 90. rokov bol už vplyv sankcií na kontrolu režimu prakticky minimálny a ten mal dostatok finančných prostriedkov nielen na fyzické prežitie, ale i na hľadanie možností opätovnej realizácie širších mocenských ambícií.

Druhým, zásadnejším následkom sankcií bol rýchlo pokračujúci, všeobecný a všetko zahŕňajúci rozvrat irackej spoločnosti a rozpad jej životne dôležitého sociálneho pradiava. Podľa správ zahraničných humanitárnych pracovníkov, ktorí v tom čase pôsobili v Iraku, sa spoločnosť v dôsledku ťaživej hospodárskej situácie, znásobenej tvrdým politickým útlakom, rozkladala v samotných základoch. Zrútenie zdravotníckej starostlivosti, sociálneho systému, školstva, komunálnych služieb, dodávok pitnej vody a nezávadných potravín malo za následok rozmáhajúcu sa podvýživu detí, šírenie epidémií, vysokú novorodeneckú úmrtnosť a v dôsledku vysokej nezamestnanosti i rýchlo sa šíriacu a všade prenikajúcu chudobu, postihujúcu prakticky všetky vrstvy obyvateľstva. Dramatickým dôsledkom bola vysoká emigrácia z krajiny, ktorá zasiahla najmä pôvodne silnú a pre zdravé fungovanie spoločnosti životne potrebnú strednú vrstvu, čím sa rozklad spoločnosti ďalej prehlboval. Irak sa tak dostal na popredné miesto v „produkcii“ utečencov, ktorých počet sa odhadoval na viac ako tri milióny osôb. Prevládajúcou náladou a prístupom Iračanov sa stala hlboká apatia, beznádej, rezignácia a strata akýchkoľvek motivujúcich vyhlíadok do budúcnosti. Začiatkom 21. storočia sa fyzický a mentálny rozpad irackej spoločnosti blížil ku kritickému bodu. Jeho prekročenie by znamenalo trvalé, ťažko napravitelné deformácie vo

všetkých sférach života spoločnosti a štátu, s nepredvídateľnými dôsledkami pre vnútornú stabilitu a fungovanie krajiny, so širšími dopadmi i na zvyšok regiónu.

Z hľadiska medzinárodného vývoja sa jednotný a homogénny protiiracký front začal v dôsledku neúčinnosti sankcií a bezradnosti svetového spoločenstva pri riešení kauzy Irak postupne rozpadáť. Časom sa výrazne rozišli i postoje západných spojencov. Koncom 90. rokov sa čoraz silnejšie ozývali hlasy požadujúce ukončenie sankcií a znormlizovanie hospodárskych vzťahov s Irakom, ku ktorým sa prikláňali i mnohé európske krajiny, vrátane Francúzska. Dôvody pre zmenu postoja boli v zásade dvojaké. Jednak etické, podľa ktorých bolo nemorálne ďalej prehľbovať utrpenie irackého obyvateľstva, a jednak obchodno-ekonomické, podmienené obrovskými hospodárskymi možnosťami a potenciálom Iraku, ktorý chcel Západ využiť. Navyše, po desaťročí uplatňovania sankcií a ich prakticky nulových výsledkov pri oslabovaní, či dokonca zvrhnutí irackého režimu, začal byť tento mnohými krajinami považovaný za neodstrániteľný, ba až trvalý, čo ho pri správnej dávke pragmatizmu rehabilitovalo na prijateľného a nevyhnutného partnera.

Začiatkom 21. storočia si Spojené štáty čoraz naliehavejšie uvedomovali, že doterajší *status quo* je pri uplatňovaní sankcií OSN voči Iraku neudržateľný a bude nutné ho revidovať, a to jednak pod tlakom medzinárodného spoločenstva, a jednak v dôsledku negatívneho vývoja v samotnom Iraku. Rysujúce sa alternatívy však pre USA neveštili nič dobré. Spojené štáty si želali sprísnenie sankcií voči Iraku, ale už samotné trvanie na ich ponechaní v rovnakej podobe by viedlo k vážnej antagonizácii podstatnej časti medzinárodného spoločenstva, získaniu povesti likvidátora irackého ľudu a nakoniec i k riziku vohnania irackej spoločnosti do kritického stavu so širšími, nepredvídateľnými dôsledkami, a to tak pre región a zvyšok sveta, ako aj pre záujmy a postavenie USA.

Pristúpenie na zmiernenie alebo zrušenie sankcií by bolo najmä v arabskom svete a samotným S. Husajnom jednoznačne interpretované ako konečná porážka Západu, a najmä USA, v ich dlhodobom a vlečúcom sa spore s irackým režimom. Prakticky by to obnovilo možnosti irackého režimu opätovne realizovať svoje ambiciózne plány regionálneho hegemóna, čo by citeľne ohrozilo bezpečnosť v regióne a zvýšilo napätie vo svete. Takýto scenár by posilnil vyhliadky autoritatívnych a agresívnych režimov a výrazne by oslabil pozície, vážnosť a vplyv USA ako svetovej mocnosti.

Z hľadiska záujmov, zámerov a cieľov USA nebola ani jedna z uvedených vývojových alternatív prijateľná, a preto bolo nevyhnutné im včas a úspešne predísť. Dilemu ďalšieho osudu sankcií bolo možné uspokojivo vyriešiť len priamym odstránením samotnej príčiny ich existencie – režimu S. Husajna. Možnosť realizácie takéhoto plánu sa otvorila nástupom G. W. Busha k moci v roku 2000, s jeho „bremenom“ nevybavených rodinných účtov s irackým režimom. Spojené štáty tak získali krátke obdobie štyroch rokov na realizáciu tohto plánu, či už diplomatickým tlakom za pomoci medzinárodného spoločenstva, spravodajskými prostriedkami a irackým vnútroštátnym prevratom, alebo priamou vojenskou akciou multilaterálneho alebo unilaterálneho charakteru. Tento plán by bol hlavným a ťažiskovým zahraničnopolitickým krokom novej administratívy. V užšom zmysle by odstránenie S. Husajna bolo osobnou a rodinnou satisfakciou Bushovcov a národnou lekciou o tom, že dráždiť a konfrontovať USA sa neopláca. V širšom zmysle by úspech tohto plánu nastolil nový zahraničnopolitický kurz USA vo vzťahu k svetu a OSN všeobecne a k Blízkemu východu zvlášť, vytvoril by pre USA ako superveľmoc nové možnosti a východiská, zabezpečil jej potreby a záujmy a v konečnom dôsledku by zaručil opätovné zvolenie G. W. Busha za prezidenta USA v roku 2004. Išlo by o záverečný reparát, ktorý by zmyl neúspech jeho otca, ktorý síce vyhnal Irak z Kuvajtu, ale nepodarilo sa mu poraziť S. Husajna, pričom sám stratil moc v prehratých voľbách.

Rozhodnutie definitívne sa vysporiadať s režimom S. Husajna začalo byť evidentné už koncom roku 2001 a mohli ho zaznamenať nielen diplomatické kruhy, ale aj médiá. Hneď začiatkom nasledujúceho roku – 29. januára 2002 – vystúpil prezident G. W. Bush s prejavom, v ktorom prvýkrát verejne označil Irak za súčasť *osi zla*, čím nenechal nikoho na pochybách, že USA sú už pevne odhodlané zmeniť pomery v Iraku. To všetko v čase, keď USA a celú protiteroristickú koalíciu naplno zamestnávala vojna proti terorizmu, ktorá nebola ani zďaleka dokončená – Al-Káida nebola úplne zničená, Usáma bin Ládin nebol chytený a pomery v Afganistane neboli stabilizované. Príčinou náhlenia sa a následného tvrdého tlaku na domácu verejnosť a medzinárodné spoločenstvo v otázke Iraku bola skutočnosť, že počas prezidentského funkčného obdobia sa blížil a na uskutočnenie plánu zosadiť S. Husajna ostávali len zhruba dva roky. Zmena režimu v Iraku bola v dôsledku súčinnosti vyššie popísaných dvoch faktorov z pohľadu Bushovej administratívy natoľko aktuálna a nevyhnutná, že nestrpela odklad ani za cenu rizika rozkolu medzi spojencami a vojenského zásahu krajnou, unilaterálnou formou.

Kontroverzné bezpečnostné výsledky vojny v Iraku

Bezpečnosť a stabilita v ich širších súvislostiach sa stali leitmotívom Bushovej administratívy a jedným z prioritných cieľov vojny v Iraku. Doterajší dosiahnutý výsledok je však nejednoznačný a protirečivý.

Na regionálnej a svetovej úrovni sa bezpečnosť a stabilita čiastočne posilnili. Dosiahlo sa to nepriamo, ako vedľajší výsledok vojny v Iraku, v podobe zmien v správaní sa aktérov a pozitívneho vývoja v troch kľúčových oblastiach. Prvou je bezprecedentný obrat v doterajšom konfrontačnom a radikálnom postoji Líbye k medzinárodnému spoločenstvu v podobe jej prehlásenia z 19. decembra 2003 o zrieknutí sa výskumu, výroby a možného použitia zbraní hromadného ničenia a súhlasu s inšpekciami v tejto otázke. Uvedené prehlásenie odštartovalo proces normalizácie vzťahov s USA,⁴ Veľkou Britániou a EÚ, ktorý sľuboval pozitívne praktické dopady s celosvetovým dosahom v politickej, ekonomickej, ale najmä bezpečnostnej oblasti. Zmena postoja Líbye však nebola výlučne dôsledkom americkej invázie do Iraku a chytenia S. Husajna. Už niekoľko rokov prebiehal tichý proces zákulisného vyjednávania a diplomacie s Líbyou, sprostredkovaný najmä Veľkou Britániou a zameraný aj na problematiku verifikácie zbrojných programov a odstraňovania zbraní hromadného ničenia.⁵

Význam zásahu v Iraku pre tento proces bol v tom, že poskytol Líbyi hmatateľný dôkaz o citeľnej zmene dlhodobo zabehnutých reálií na Blízkom východe a neústupčivosti americkej pozície v otázke zbraní hromadného ničenia a transformácie regiónu. Bol to konečný impulz, ktorý zlomil odpor Líbye a presvedčil ju, že proces zákulisného vyjednávania nemôže naťahovať do nekonečna. Zmena postoja sa ukázala byť nevyhnutná aj z hľadiska zachovania režimu. Líbyjský vodca Muammar Al-Kaddáfi si uvedomil, že ak zmenu postoja sám aktívne iniciuje, bude ju môcť prezentovať nie ako porážku, ale ako úspech Líbye, z ktorého bude môcť následne vyťažiť cenný zahraničnopolitický kapitál a potrebnú rehabilitáciu svojej diktatúry v očiach medzinárodného spoločenstva. Jeho triumfálna návšteva bruselského sídla EÚ 27. apríla 2004 je toho nesporným dôkazom.

Druhou oblasťou je uskutočnenie odkladaného summitu *Ligy arabských štátov* (LAŠ) v Tunise 22. – 23. mája 2004, do programu ktorého sa nakoniec dostali kontroverzné otázky reformy LAŠ, ako i celkovej politickej, ekonomickej a sociálnej reformy regiónu. Na summite bol prijatý 13-

bodový dokument o reformách, sľubujúci demokratické zmeny, väčšiu účasť obyvateľstva na správe vecí verejných, slobodu vyjadrovania, dodržiavanie ľudských práv a posilnenie postavenia žien, v súlade s tradíciami a hodnotami islamu. Celková napätá atmosféra prípravy summitu, jeho odklad a neistota uskutočnenia, ako i nezhody o postupe pri podpisovaní prijatých reformných dokumentov poukazujú na pretrvávajúcu citlivosť tejto problematiky, vrátane neskrývaného odporu mnohých arabských krajín k jej praktickej implementácii.

Vojna v Iraku, sprevádzaná plánom USA na demokratizáciu, liberalizáciu a reformu Blízkeho východu s cieľom posilniť bezpečnosť a stabilitu v regióne, zohrala dôležitú úlohu v tom, že nakoniec prinútila arabské krajiny zahrnúť túto agendu do programu summitu a verejne sa ňou zaoberať. Summit tiež potvrdil rysujúcu sa nejednotnosť a divergenciu v prístupe k reforme arabského sveta. Umožnil identifikovať krajiny so serióznejším záujmom o demokratické zmeny a dal im príležitosť artikulovať a presadiť svoje predstavy. Najmä krajiny Maghrebu, ktoré sú v porovnaní so zvyškom arabského sveta dlhodobejšie vystavené politickému, ekonomickému a kultúrnemu vplyvu EÚ, prejavili na summite väčšie uvedomenie a odvahu pre uskutočnenie demokratizačných zmien aj za cenu porušenia pan-arabskej jednoty. Tento vývoj potvrdzuje, že arabská spoločnosť pri správnej expozícii pozitívne reflektuje na potreby demokratizačných zmien a je ochotná sa vymaniť z prekonaných ideologických predstáv a dogiem.

Tretou oblasťou je izraelsko-arabský konflikt vo všeobecnosti a izraelsko-palestínsky konflikt zvlášť. Vojna v Iraku zbavila Izrael vážnej hrozby pre jeho národnú bezpečnosť a existenciu, ktorú predstavoval bývalý režim S. Husajna s jeho ambíciami regionálnej hegemonie, agresívnej konfrontácie a použitia zbraní hromadného ničenia. V regióne zatiaľ ostáva len geograficky vzdialenejší a nearabský Irán, ktorý by sa prípadne mohol zhostiť tejto úlohy. Aj v tomto však výsledky vojny nahrávajú Izraelu. Vďaka novej možnosti priamo operovať z územia Iraku má izraelská rozvedka dodatočný a spoľahlivejší nástroj na monitorovanie iránskych aktivít, čo nepochybne zvýši pocit vonkajšej bezpečnosti Izraela. Spravodajskú činnosť však bude musieť udržať na „primeranej“ úrovni, aby sa nestala zdrojom napätia a obáv medzi okolitými štátmi, a tak potenciálnym zdrojom konfliktu.

Pád S. Husajna prišli o jeden z finančných a politických zdrojov podpory i militantné palestínske hnutia, čo ich v konfrontácii s Izraelom

aspoň načas oslabí a zníži ich operačnú spôsobilosť, najmä v podobe ich najobávanejšej taktiky – samovražedných atentátov. Izrael sa tak teraz môže cítiť bezpečnejšie a zmenená situácia mu zároveň vytvára, hoci možno nie na dlho, vhodnú príležitosť, aby prejavil flexibilitu a reálne pokročil v definitívnom usporiadaní vzťahov s Palestínčanmi tak, aby sa naplnili očakávania a potreby oboch strán. Ochota izraelského premiéra Ariela Šarona evakuovať napriek vnútropolitickým ťažkostiam Gazu je aj nepriamym výsledkom zmenenej pozície Izraela a celkovej geopolitickej situácie v regióne v dôsledku vojny v Iraku.

Na palestínskej strane oslabenie militantov posilňuje pozície palestínskej samosprávy, vytvára možnosť pre upevnenie jej postavenia ako ústrednej moci v palestínskej spoločnosti a dáva jej väčší manévrovací priestor pre vyjednávanie a dosahovanie dohody s Izraelom. Pád S. Husajna tiež berie Palestínčanom posledné zvyšky ilúzií o tom, že by niekto „zvonka“ vojensky konfrontoval Izrael a vyriešil spor za nich. Palestínčania si tak opäť uvedomujú, že svoje legitímne práva a budúcnosť si najlepšie zabezpečia vyjednávaním, kompromismi a dohodou s Izraelom. Zvýšený tlak USA na demokratizáciu a reformy na Blízkom východe, ako dôsledok a sprievodný jav invázie do Iraku, pritom neobchádza ani palestínsku samosprávu. Nepriamo napomáha kryštalizácii postojov rôznych palestínskych frakcií a intenzifikácii vnútrostraníckych a vnútrospoločenských sporov medzi zástancami a odporcami dlhodobo pertraktovaných reforiem v politickej, ekonomickej, sociálnej, a najmä bezpečnostnej sfére. Boj o moc, ilustrovaný najnovšími pohybmi na palestínskej vnútro politickej scéne, prestáva byť riadený len vnútro palestínskou dynamikou, ale je čoraz viac poznačený aj najnovším vývojom v regióne, ktorý by mohol výrazne posilniť reformný a demokratický charakter budúceho palestínskeho vedenia.⁶

Trvalosť popísaných zmien a naštartovaných procesov je však stále neistá, nezaručená a zvrátiteľná. Ich osud je podmienený výsledkom kampane v samotnom Iraku. V prípade jej neúspechu možno očakávať revíziu postojov spomínaných aktérov a ich návrat k väčšej konfrontácii a radikalizácii, ako aj oslabenie demokratizačných a reformných vyhliadok v regióne.

Z hľadiska pokračujúcej vojny proti terorizmu invázia do Iraku priamo i nepriamo zvýšila teroristickú hrozbu. Nepriamo a zatiaľ dočasne k tomu došlo v dôsledku výrazného posilnenia protiamerických nálad, ktoré potvrdili viaceré seriózne prieskumy verejnej mienky, najmä sme-

rodajná správa *Poradnej skupiny pre verejnú diplomaciu v arabskom a moslimskom svete (Advisory Group on Public Diplomacy in the Arab and Muslim World)* z 1. októbra 2003 (poradnú skupinu vedie penzionovaný diplomat Edward P. Djerejian), ktorá skonštatovala obavy vzbudzujúcu úroveň anti-amerikanizmu vo svete.

Len niekoľko mesiacov po invázii do Iraku zaznamenali protiteroristické útvary v Európe nárast verbovania do Al-Káidy. *Medzinárodný inštitút pre bezpečnostné štúdie (International Institute for Security Studies)* so sídlom v Londýne ešte v októbri 2003 skonštatoval, že „vojna v Iraku pravdepodobne podnietila radikálne nálady medzi moslimami a posilnila tak verbovacie kapacity a morálku Al-Káidy [a] prinajmenšom okrajovo [aj] jej operačné možnosti“.⁷ Tieto závery potvrdzuje aj ostatná séria teroristických výbuchov v Madride 11. marca 2004, priamo spojená s vojnou v Iraku.

V samotnom Iraku sú bezpečnostné výsledky ešte žalostnejšie a majú priamy, výrazne negatívny dopad na celkovú vojnu proti terorizmu. Invázia, paradoxne, premenila práve Irak na nové operačné pole a cieľ teroristických aktivít a vytvorila dodatočné bezpečnostné výzvy pre krajinu a koaličných spojencov. Rápidne zhoršenie bezpečnostnej situácie v krajine na všetkých úrovniach, najmä zhoršenie osobnej bezpečnosti obyvateľstva, však nebolo dôsledkom vojenského zásahu ako takého a zvrhnutia režimu S. Husajna. Bolo skôr výsledkom prekvapujúco chabej prípravy Spojenými štátmi vedenej koalície na zabezpečenie povojnového spoločenského, politického, hospodárskeho a bezpečnostného usporiadania krajiny a jej stabilizáciu. Koalícia od samého začiatku podcenila dôležitosť efektívnej kontroly celého okupovaného územia a jeho hraníc, nezabránila mocenskému a bezpečnostnému vákuu a vzniku rôznych ozbrojených a polovojenských skupín a milícií, vrátane infiltrácie cudzích bojovníkov, militantov a teroristov, chýbali jej solídne transformačné, stabilizačné a rekonštrukčné plány a pri okupačnej správe krajiny urobila celý rad chybných krokov a rozhodnutí. Kritickými sa stali najmä:

- nezabezpečenie vojenských skladov a veľkého množstva zbraní a munície – približne sedem až osem miliónov zbraní – od malokalibrových ručných pištoľí cez samopaly až po prenosné protiraketové strely – rýchlo zaplavilo krajinu a umožnilo kvalitne vyzbrojiť celý rad skupín, ktoré ich používajú na útoky proti koalícii a irackým úradom, ako i na páchanie kriminálnych činov. Ako konštatujú autori štúdie *Small Arms Survey* z *Graduate Institute of International Studies* v Ženeve, masívne

šírenie týchto zbraní má katastrofálne následky na obnovu poriadku a bezpečnosti v Iraku. Ďalej dodávajú, že geografická poloha Iraku umožňuje ľahký presun týchto zbraní mimo krajinu, čím je v nasledujúcich rokoch ohrozená stabilita na celom Blízkom východe;⁸

- rozpustenie irackej armády, bezpečnostných služieb a zrušenie ministerstva obrany, ktoré krátko po svojom nástupe do funkcie nariadil bývalý americký civilný správca Iraku Paul Bremer. Okolo 450 000 Iráčanov sa zo dňa na deň ocitlo bez práce a príjmov a plní frustrácie vytvorili obrovský a vďačný rezervoár potenciálnych regrútov pre rôzne odbojové a militantné skupiny;
- extenzívna de-baasifikácia týkajúca sa všetkých členov strany. Počet straníkov sa odhadoval na približne dva milióny, z ktorých asi len 500 000 zastávalo kľúčové pozície. Takýto krok bol síce teoreticky povinný a sympatický, ale v praxi sa ukázal ako kontraproduktívny. Nerozlišoval medzi rôznorodými profilmi straníkov, ich motiváciou byť v strane, výškou a druhom funkcií, ktoré zastávali, a právomocami a druhmi spáchaných zločinov. De-baasifikácia sa tak dotkla i radových, nízko a stredne postavených straníkov, ktorí zabezpečovali dôležité praktické služby ako školstvo, zdravotníctvo, sociálnu pomoc a verejné služby. Ich odstránenie z funkcií a nezabezpečenie zodpovedajúcej náhrady neúmyselne prispelo k plošnému kolapsu týchto služieb. Navyše, väčšina z nich sa cítila byť nespravodlivo poškodená, čím si ich kovaličná správa zbytočne znepriatelila. Týka sa to aj mnohých vojakov a dôstojníkov, ktorí nenávideli Saddáma a priamo pomohli USA vyhrať vojnu, pretože odmietli bojovať. Plošná de-baasifikácia sa tak stala hrozbou pre mnohé nižšie a stredné kádre vzdelaných, profesionálnych Iráčanov, zvýšila ich spoločenskú zraniteľnosť, vyvolala hnev voči koalícnej správe a zvýšila riziko ich exodu z krajiny. Ako konštatuje popredná špecialistka na Irak Judith Yaphe: „Odstránenie všetkých baasistov neurobí irackú spoločnosť opätovne celistvou, bezpečnou a čistou“;⁹
- nezabezpečenie rýchleho a efektívneho fungovania irackých policajných zložiek a verejnej bezpečnosti. Následkom bolo celkové zrútenie verejného poriadku, ktorý je nevyhnutný pre normálny chod spoločnosti a povojnovú rekonštrukciu a obnovu. Nefunkčnosť polície a absencia verejnej bezpečnosti sa pritom ukázali byť kľúčovým faktorom neúspechu stabilizačných misí už v prípade Kosova a Afganistanu. Vývoj v Iraku túto skutočnosť len potvrdil.

Nové bezpečnostné výzvy v Iraku

Uvedený povojnový postup koalície prispel k vzniku a rozmachu nových, dodatočných bezpečnostných výziev v samotnom Iraku, so širším priamym i nepriamym dopadom na stabilitu a bezpečnosť v regióne a vo svete. Tieto výzvy majú tri základné podoby:

1. *Ozbrojený odpor.* Začal sa ako klasický partizánsko-povstalecký odboj proti okupantom s cieľom ich vyhnania a oslobodenia krajiny. V prevažnej miere si vyberá legitímne ciele vojenského charakteru – koaličné hliadky, bojové a zásobovacie kolóny, tábory, stanovišťa a len zriedka útočí na zahraničných civilistov. Odpor je vedený viacerými skupinami bez jednotného a koordinovaného velenia. Personálne ho tvoria domáci bojovníci s miestnym alebo oblastným zázemím. Ide o skupiny, ktoré pádom S. Husajna najviac stratili, a v dôsledku nedokončenia amerických bojových operácií v sunnitskej časti Iraku sú sústredené predovšetkým tam. Spočiatku mali len ojedinelé kontakty na teroristické skupiny a zahraničných bojovníkov. Ako sa však zdá, v reakcii na vývoj v Iraku sa kontakty a spolupráca s teroristami v súčasnosti zintenzívnili a zmenila sa aj taktika. Okrem iného častejšie útočia na civilnú a priemyselnú infraštruktúru, tzv. domácich kolaborantov, predovšetkým z radov polície a štátneho aparátu, a viac využívajú únosy cudzích štátnych príslušníkov, ktorých však na rozdiel od teroristov zvyčajne po čase prepustia.
2. *Ozbrojené milície napojené na politické strany a hnutia.* Ich zámerom je mocenská konfrontácia s koalíciou a najnovšie i s novou irackou vládou. Sledujú tým predovšetkým domácu politickú agendu s cieľom posilniť svoje postavenie na domácej politickej scéne a zabezpečiť si čo možno najväčší vplyv a moc nad obyvateľstvom. Najznámejším príkladom je *Mahdího armáda* pod vedením mladého radikálneho šiitského klerika Muktada Al-Sadru. Základom jeho stratégie v snahe vyprofilovať sa na ústredného mocenského hráča najprv medzi šiitskou komunitou a následne v rámci celého Iraku je ostentatívna neposlušnosť a agresívna konfrontácia s USA a najnovšie i s dočasnou irackou vládou. V prípade oboch uvedených výziev je iracké civilné obyvateľstvo skôr pasívne. Jeho prístup je skôr vyčkávaci, akcie jednotlivých skupín aktívne a iniciatívne nepodporuje, ale ani im nebráni a pri ich objasňovaní zvyčajne nespolupracuje ani s koalíciou, ani s irackou políciou. Obom uvedeným skupinám tak chýba masová a jednoznačná podpo-

ra obyvateľstva. Tiež sa nedá hovoriť o koordinovanom alebo jednotnom povstaní (ide skôr o individuálne akcie), ale ani o etablovanej sunnitsko-šítskej spolupráci. Medzi sunnitskou a šítskou časťou obyvateľstva boli zaznamenané len vzájomné akcie solidarity s trpiacimi civilistami a poskytovanie humanitárnej pomoci organizované náboženskými inštitúciami, zdravotníckymi zariadeniami a občianskymi aktivistami. Príkladom boli humanitárne zbierky šítov na pomoc civilistom v obkľúčenom meste Fallúdža počas americkej vojenskej operácie zameranej na nájdenie páchatelov vraždy amerických civilných kontraktorov a vysporiadanie sa s ozbrojeným odporom.

3. *Militantné a teroristické skupiny.* Sú tvorené predovšetkým zahraničnými bojovníkmi a teroristami, ktorí po páde S. Husajna využili vzniknuté mocenské a bezpečnostné vákuum a presunuli sa do Iraku, aby si z neho urobili novú a priam ideálnu teroristickú základňu (veľké operačné možnosti a nepriateľ na dosah). Ich zámerom nie je iba porážka koalície a mnohonárodných síl, ale aj destabilizácia krajiny a zabránenie rekonštrukcii, konsolidácii, obnove a premene Iraku. Prostriedky a ciele útokov si nevyberajú. Sú zodpovedné za väčšinu teroristických, najmä samovražedných útokov, politických atentátov, únosov cudzincov a ich medializovaných popráv. Podpora a spolupráca obyvateľstva je vysoko nepravdepodobná.

Tieto bezpečnostné výzvy zdedila i nová dočasná iracká vláda, ktorá prevzala moc 28. júna 2004, hoci mala minimálny podiel na ich vytvorení. S prvými dvoma by sa mala vysporiadať sama, s minimálnou priamou účasťou mnohonárodných síl rozmiestnených v Iraku. Ide totiž o vnútorný konflikt a ak si iracká vláda chce zabezpečiť legitimitu, vierohodnosť a dôveru medzi obyvateľstvom, a tak si upevniť moc jedinej ústrednej vlády v krajine, musí ho vyriešiť sama. Oba typy skupín by mala vojensky potlačiť, dostať pod kontrolu, následne odzbrojiť a podľa potreby a možností začleniť do oficiálnych vojenských a bezpečnostných štruktúr suverénneho Iraku. Tretiu výzvu, ktorá má medzinárodný charakter, bude môcť poraziť len spoločným, koordinovaným postupom s mnohonárodnými silami rozmiestnenými v Iraku a s aktívnou pomocou zvyšku medzinárodného spoločenstva.

Záver

Vojna v Iraku bola nevyhnutným a neodkladným chirurgickým zákrokom v dôsledku dlhodobo zanedbanej liečby. Kritickou pre ďalšie prežitie bude

náročná a intenzívna pooperačná rekonvalescencia. Jej charakter a úspech ostávajú neisté.

Vojnou v Iraku Spojené štáty potvrdili svoju jednoznačnú vojenskú prevahu. Preukázali odhodlanie a schopnosť podniknúť intervenciu na odstránenie nebezpečného režimu aj za cenu unilaterálneho postupu a presvedčivo zvíťaziť. Narastajúce problémy s povojnovým usporiadaním však Spojeným štátom dokazujú, že to automaticky nepovedie k mieru, stabilite, bezpečnosti a pokojnému budovaniu štátu (*nation- and state-building*). Ide o komplexnú úlohu, ktorá si od samého začiatku vyžaduje širšiu pomoc, spoluprácu a angažovanosť medzinárodného spoločenstva. Ak iniciátorom skutočne záleží na celkovom úspechu vojenskej intervencie, jeho pravidlá, princípy, názory a potreby sa neoplatí ignorovať a obchádzať.

Na druhej strane, odporcom vojny v Iraku v čele s Francúzskom sa potvrdilo, že pravidlá a princípy medzinárodného práva a poriadku, na ktorých stojí svetové spoločenstvo, a ktoré sú záväzné pre všetkých členov bez ohľadu na veľkosť a silu, musia byť rešpektované. A že ich sami zastávali a trvali na ich dodržiavaní bolo správne a legitímne. Dokázali, že takýto postup sa v konečnom dôsledku opláca a unilateralizmus nie je zárukou konečného úspechu. Zároveň sa však ukázalo, že práve v záujme udržania medzinárodného práva a poriadku musí byť svetové spoločenstvo schopné podniknúť i vojenskú intervenciu ako krajnú možnosť nápravy vlastných chýb z minulosti a vytvorenia lepších predpokladov pre udržanie stability a bezpečnosti v budúcnosti. V určitých prípadoch, akým bol začiatkom 21. storočia v dôsledku kombinácie negatívneho vnútorného vývoja a dlhodobo krátkozrakej a neprezieravej politiky medzinárodného spoločenstva aj Irak, sa nečinnosť stáva kontraproduktívnou práve vo vzťahu k udržaniu medzinárodného práva, poriadku, stability a bezpečnosti.

Pochopenie a osvojenie si lekcie z Iraku by mohlo viesť k vytvoreniu kvalitatívne novej situácie, v ktorej bude účinným, funkčným a úspešným nástrojom medzinárodnej politiky práve efektívny multilateralizmus, rešpektujúci medzinárodné právo a poriadok, a zároveň v prípade nutnosti odhodlaný a pripravený aj na spoločný vojenský zásah. Dôjde však k tomu? Príklady z minulosti ukazujú, že skepticizmus je oprávnený. „Zázraky“ sa však dejú. Pre drvivú väčšinu Iráčanov bol takýmto zázrakom pád neporaziteľného a nedotknuteľného Saddáma Husajna. Nádej je preto namieste.

Poznámky:

- ¹ Toto prepojenie som spochybňoval od samého začiatku. Pozri Agha, Peter, „Irak po 11. septembri 2001“, *Listy SFPA, september – október 2002*, s. 4, alebo Agha, Peter, „Irak: Machiavellizmus režimu a neprincipiálnosť sveta“, *OS – Fórum občianskej spoločnosti, november 2002*, s. 40.
- ² *Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 661/1990.*
- ³ *Ropa sa pašovala najmä prostredníctvom programu OSN „Ropa za potraviny“, ktorý bol zriadený rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN č. 986/1995 a povoľoval predaj ropy do hodnoty 2 mld. USD v šesťmesačných intervaloch, aby sa získali financie na zlepšenie katastrofálnej humanitárnej situácie irackého civilného obyvateľstva. V roku 2000 sa príjem irackého režimu z pašovania ropy odhadoval na 2 mld. USD.*
- ⁴ *Diplomatické styky boli obnovené 28. júna 2004 vo forme styčného úradu (liaison office) USA v Tripolise.*
- ⁵ *Blížšie pozri Joffé, George, „Libya: Who Blinked, and Why“, Current History: A Journal of Contemporary World Affairs 103, No. 673, May 2004, s. 221 – 225.*
- ⁶ *27. júla 2004 sa podarilo dosiahnuť dohodu medzi predsedom palestínskej samosprávy Jásirom Arafatom a jeho premiérom Ahmedom Kurejom o premiérovej kontrole ministerstva vnútra a podriadených zložiek verejnej bezpečnosti. Bývalý palestínsky minister vnútra Muhammad Dahlan 1. augusta 2004 otvorene vystúpil proti J. Arafatovi v kuvajtskom denníku Al-Watan, kde ho obvinil, že udržiava svoj režim na hromadách mŕtvych Palestínčanov a požadoval realizáciu reforiem, inak vyjde do ulíc s tisíckami ozbrojencov.*
- ⁷ *Pozri Norton, Augustus Richard, „Making War, Making Peace: The Middle East Entangles America“, Current History: A Journal of Contemporary World Affairs 103, No. 699, January 2004, s. 5.*
- ⁸ *Pozri http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/hi/world/middle_east/3852505.stm.*
- ⁹ *Yaphe, Judith S., „Reclaiming Iraq from the Baathists,“, Current History: A Journal of Contemporary World Affairs 103, No. 699, January 2004, s. 14.*

Summary:

Peter Agha: *The Inevitability of the War on Iraq and Its Contradictory Security Outcomes*

The war on Iraq was a watershed in international relations causing serious rifts among and within NATO and the EU. Despite all the controversies surrounding and accompanying this war, this article argues that the regime change in Iraq was inevitable and urgent. Out of many reasons leading to war, two factors were crucial and provide the right explanation why this war happened in that particular moment. It concludes with the assessment of security outcomes of this war claiming that regional and international security and stability were partially strengthened. This outcome, however, was achieved indirectly, as a by-product of this war, and remains largely tentative and reversible. In Iraq itself, paradoxically, the invasion has significantly worsened security and stability and created new operational field for terrorist activities inside and outside the country. The new security challenges emerging in Iraq, however, were not produced by the decision and actual removing of the Iraqi dictator Saddam Hussein from power as such but rather by the way this war was accomplished and post-war reconstruction and stabilisation carried out.

The article starts with summarising the main reasons leading the US to war on Iraq as provided by various literature and school of thoughts. The arguments range from military, security, political, to pure economic. All are rational and reasonable, and certainly played their respective roles in the strategic thinking and decision-making of the President Bush's Administration. However, none of them adequately explains why this war happened in that particular moment, taking into account that many of these reasons had already existed for some time.

Neither the events of 11 September 2001 nor the subsequent war on terrorism provide sufficient explanation of the timing of the invasion. The war on Iraq was generally perceived as causally linked to the war on Afghanistan. However, these two campaigns were mutually connected only indirectly, each of them having its own distinct rationale and causes. Unlike Afghanistan, which emerged as a sudden, unexpected and eminent threat to the US only after 11 September, requiring direct and ad-hoc intervention, the case of Iraq had been internationally well-known, lengthy and irritating, regularly appearing on the UN agenda, keeping the international community divided and helpless in finding a common, effective and definite solution to it.

The role of 11 September was mainly and exclusively in providing the US, as the key player in Iraq's case, with domestic and international conditions conducive to opening the issue of the final solution to this problem,

and with a new range of arguments supporting and pushing forward particularly the US approach and convincing a significant part of both domestic and international audience that undergoing a regime change in Iraq even at the expense of a military action is just and fair.

The attempt to indiscriminately capitalise on the momentum of 11 September caused dubious rationalisation and logical contradictions. Among them mainly three public justifications were prominent: „axis of evil“ theme, weapons of mass destruction, and the alleged ties between Saddam Hussein and Al-Qaeda. All proved rather intentionally-designed, false and incapable to explain the timing of Iraq's invasion that, as the article claims, would have to happen in that particular period regardless the events of 11 September.

The article then demonstrates that the following two main factors made the regime change in Iraq pressing, inevitable and unavoidable. First, the impossibility to maintain further the long-term status-quo of the UN sanction regime against Iraq. Second, the burden of the Bush family and its personal and national unfinished business with S. Hussein. Their combination and timing proved to be critical and provided the direct and last missing impetus to undergo a regime change in Iraq.

The long-term harsh UN sanctions imposed on Iraq in 1990 in the aftermath of its invasion of Kuwait had two critical impacts on the internal development in Iraq. First, they paradoxically strengthened the regime of S. Hussein, profiting from oil smuggling and black market economy, and provided it, in addition to already applied means of political terror, with a new effective economic tool to control, manipulate and subjugate Iraqi civilian population. Second, they led to extensive and pervasive impoverishment and disastrous humanitarian situation of Iraqi civilians, bringing the society to an edge of general and irretrievable disintegration with unpredictable consequences for internal, regional and international stability. At the international level, the united anti-Iraqi front was disintegrating. A growing number of countries, among them European, demanded the lifting of sanctions for both ethic and economic reasons.

In the beginning of the 2000s, the US became aware that the UN sanction regime against Iraq would need to be revised. However, neither of the two possible alternatives, nor tightening nor lifting the sanctions, would serve the US interests. The only solution to this dilemma was removing the root cause of the sanctions – i.e. the regime of Saddam Hussein. This plan became feasible when G. W. Bush, with his personal and natio-

nal motives to do so due to the family „burden,, became the US President in 2000. The US now got a short, four-year opportunity period to initiate and implement a regime change in Iraq either through diplomatic means and co-ordinated international pressure, or through intelligence services activities and internal coup d'état, or through direct military intervention, either multilateral or unilateral.

A successful removing of S. Hussein from power would definitely solve the lengthy Iraqi case, safeguard US interests, needs and position, and last but not least secure President Bush re-election in 2004. Due to the above described factors, the regime change in Iraq became so urgent and inevitable for the Bush Administration that it could not avoid it despite the risk of a split with and among its allies and going to war unilaterally.

The article then moves to examine the security outcomes of the war on Iraq, given the fact that security and stability in their wider contexts became the leitmotif and priority of the Bush administration. It demonstrates that, so far, these outcomes are mixed, ambiguous and contradictory.

At the regional and international levels, this war indirectly and partially strengthened security and stability by generating a positive change in actors' behaviour in the following three main cases. First, Libya with its agreement of 19 December 2003 to renounce weapons of mass destruction and consequent surprising rapprochement with the US, UK and EU. Second, the Arab League with its summit on 22 -23 May 2004 adopting an agenda promising democratisation and reform to the stagnant Arab world. And third, the Arab-Israeli conflict in general and the Israeli-Palestinian in particular with conflicting sides having now conditions more favourable to achieve their main objectives through negotiations, flexible approach and concessions.

These changes and processes, however, remain largely tentative and reversible, heavily dependant on the final outcome in Iraq. Failure of post-war stabilisation, democratisation and reform of Iraq could easily reverse them.

As for the war on terrorism, the invasion of Iraq has directly and indirectly exacerbated the terrorism threat. Indirectly, and so far temporary, due to a rise in anti-Americanism, radical passions among Muslims and Al-Qaeda morale and recruiting power. In Iraq, which has been turned into an entirely new source and target of terrorist activities, the security outcomes are even worse with direct negative impact on the war on terro-

rism. This, however, was not caused by the fact of removing Saddam Hussein from power, but rather by surprisingly ill-prepared US post-war reconstruction and stabilisation as well as several wrong decisions and steps undertaken by the coalition administration. The most critical were: leaving army storage houses unprotected causing mass proliferation of guns and ammunition; dissolving Iraqi army turning 450 000 soldiers into potential insurgents; extensive de-Baathification indiscriminately affecting all party members regardless their position, responsibility and committed crimes; and underestimating necessity of effective police force and public order for successful reconstruction and stabilisation.

All this generated new, additional security challenges in Iraq with wider direct and indirect impact on stability and security in the country, region and the world. These challenges are of three main forms: military resistance; armed militias linked to political parties and movements; and militant and terrorist groups.

As for the future of international relations, the article concludes that the lesson of Iraq's war is that effective multilateralism, respecting and adhering to international law and order and at the same time capable and willing to intervene and impose a successful regime change to achieve security and stability as a means to protect and maintain international law and order in the long run, could be the a right tool and a solution to international problems.